

सोनेरी क्षणांचे सोबती

(चित्र : अपर्णा देशपांडे)

माझं आजोळ कोकणातलं. दापोलीपासून साधारण ३० किमी अंतरावर गुडघं नावाचं एक छोटंसं गाव. पाहताक्षणीच प्रेमात पडायला लावणारं, देखणं कौलारू घर. आजुबाजुला प्रशस्त मोकळी जागा, घराला लागूनच नारळी-पोफळी, सुपारी अन् केळीच्या बागा. आजोबा मोठे बागायतदार, त्यामुळे हापूस आंब्याच्या स्वतःच्या मोठाल्या बागा. घरात हापूस, पायरी, फणस, काजू, सुपाऱ्यांच्या अक्षरशः राशी लागलेल्या असत.

वयाच्या तीन-चार वर्षापासून ते अगदी कॉलेजला जाईपर्यंत जवळजवळ चौदा-पंधरा वर्षं न चुकता उन्हाळयाच्या सुट्टीत आजोळी जाणं हे ठरलेलं.

माझ्या आईच्या आत्या, काका, सख्ख्या व चुलत बहिणी असे सगळेच मुंबई, पुणे, सांगली अशा आपापल्या ठिकाणांहून त्यांच्या कुटुंबांसकट आजोळी यायचे. सगळे मिळून सत्तरच्या घरात आकडा जात असे. सर्व वयोगटांची पस्तीस एक तर मुलंच असत.

काय जादुई दिवस होते ते!!! आत्तासारखी उन्हाळी शिबिरं, महागडी खेळणी, इंटरनेट हे काहीही नव्हतं, पण कुठल्याही कमतरतेची जाणीव किंवा कधीही कंटाळा आल्याचं आठवत नाही. पहाट व्हायची ती आजोबांच्या आवाजात भूपाळी, भजनं ऐकत. आवाज रियाजाचा नव्हता, पण ती कसर त्यांचा भक्तीभाव भरून काढायचा. अर्धवट झोपेत ती भजनं इतकी गोड वाटायची की “साखरझोप” हा शब्द यासाठीच आहे असा माझा पक्का ग्रह झाला होता.

सकाळी पोटभर न्याहारी झाली की आंघोळीला अक्षरशः रांग लागायची. भराभर आंघोळी उरकून आम्हा मुलांची वानरसेना शेतात जा, रानात जाऊन काजू भाज, करवंदाच्या जाळीतून करवंदं काढ, गोठ्यात जाऊन दूध कसं काढतात ते बघ (आम्हा शहरातल्या मुलांना याचं कोणं अप्रुप असायचं), नदीवर बसून आंबे खा, तिखट मीठ लावून कैऱ्या खा, हे सगळे उद्योग करून दुपारी जेवायच्या ठोक्याला परत घरी हजर!! दुपारच्या जेवणात हमखास आमरस आणि गवसणीची पोळी असायचीच. तर कधी फणसाची सांदण, पानग्या, कुळथाचं पिठलं, आंब्याच्या पोळ्या, तळलेले गरे, उकडीचे मोदक, खरवस, फणसाची भाजी असे सगळे टिपिकल कोकणी पदार्थ, तसचं सगळ्या बायकांची स्पेशालिटी डिश ऑन डिमांड एकेकदा व्हायची, खाण्यापिण्याची निव्वळ ऐश असायची.

आज पंचतारांकित रेस्टॉरंट्समध्ये स्टार्ईल आणि इको-फ्रेंडलीच्या नावाखाली केळीच्या पानात मोठ्या दिमाखात जेवण दिलं जातं, पण इथे मात्र आम्ही रोज तिन्ही वेळेस केळीच्या पानांतच जेवायचो. आम्हा मुंबईकरांना हे फारच स्पेशल वाटायचं...

दररोज दिवेलागणीला परवच्यांचा मोठा कार्यक्रम व्हायचा. आजोबा सर्व नातवंडांबरोबर मोठा गोल करून बसायचे, सगळे मामा, पुरुष मंडळी, ज्यांना सवड असेल त्या बायका असे सगळेच असायचे. मग गणपती स्तोत्र, रामरक्षा, भीमरुपी, गीतेचा १५ वा अध्याय, मनाचे श्लोक हे सगळं ओळीने आणि सुरेल चालीत म्हटलं जायचं. माझी सगळी स्तोत्रं इथेच पाठ झाली आणि आजही चालीसकट लक्षात असण्याचं कारण फक्त माझे आजोबा आहेत. यानंतर काका-आजोबा आमचा चार्ज घ्यायचे. १० मिनिटांत संपणारी गोष्ट रंगवून रंगवून अर्धा तास चालायची. तितक्यात आतून जेवण्यासाठी हाक यायची, की मग आधी मुलं, त्यानंतर पुरुष मंडळी आणि शेवटी बायका अशा पंगती व्हायच्या. बायकांच्या पंगतीला आम्ही मुलं त्यांना वाढण्यासाठी लुडबुड करायचो.

रात्री ८ च्या आत सगळी आवराआवर झाली की कधी मध्यरात्रीपर्यंत तबला, पेटी काढून कधी गायनाचा कार्यक्रम व्हायचा, तर कधी पत्त्यांचा डाव रंगायचा. जिंकणं-हरणं, भांडण, रडारडी, आरडाओरडा वगैरे अशी सगळी धम्माल असायची, खूपच आवाज वाढला तर, कुणा वयस्क माणसाची “अरे झोपू द्या रे” अशी आरोळी यायची. पण तरीही पुढे तासभर दबक्या आवाजात गप्पा, गोष्टी, हसणं, खिदळणं सुरुच असायचं.

खरंच! काय नाही दिलं या दिवसांनी? अत्यंत मोकळं, निरोगी आणि निकोप बालपण दिलं. बालसंगोपनासाठी आवश्यक असणाऱ्या सगळ्या गोष्टींचा नकळतच यात अंतर्भाव होता, ज्यासाठी आज आम्ही कित्येक डॉलर्स मोजतो.

आज चार पाहुणे येणार असतील तर आपण पंधरा दिवस आधी **RSVP** घेतो, तरीही बरेचदा जेवण **outsource** केलं जातं. आणि इथे सलग दोन महिने घरात पारुणशेच्या आसपास माणसं, तीन वेळचं जेवण, सगळं कसं शिस्तबद्धपणे आणि आपुलकीने केलं जायचं!! ह्यातच मुलांची दुखणी-खुपणी, पडणं-झडणं, रुसवे-फुगवे, मानापमान होतच असतील, पण तरीही नात्यातला गोडवा टिकवत, तो आमच्यापर्यंत पोचवण्याचं आणि नात्याची वीण घट्ट करण्याचं काम ह्या पिढीने केलं. म्हणूनच आता अनेक वर्षे कोकणात जाणं झालं नसलं, तरीही आजोळच्या आठवणी अगदी ताज्या आणि टवटवीत आहेत.

शेवटी आयुष्य म्हणजे तरी काय? विनोबा भावे यांनी जीवनाची फार सुंदर व्याख्या केली आहे. ते म्हणतात, जीवन म्हणजे “संस्कारसंचय”. आयुष्यात आपल्या हातून घडणाऱ्या असंख्य चांगल्या वार्डेट क्रिया आणि त्यापासून उद्भवणारे अनेक बरेवार्डेट अनुभव या सगळ्यांचा मनावर एक सूक्ष्म संस्कार होत असतो. डायरी लिहायला बसल्यावर जसं अनेक घटनांपैकी फक्त दोन तीन ठळक गोष्टीच डोळ्यासमोर येतात, तसचं आयुष्यभर आपण जी कर्म केली, ज्या व्यक्ती, प्रसंग आणि मूल्यांचा आपल्यावर प्रभाव पडला, ज्या विचारांनी आपण जन्मभर भारीत राहिलो, त्या सगळ्यांचे अगदी ठळक पाच दहाच मुख्य संस्कार शिल्लक राहातात आणि तीच आपल्या आयुष्याची पुंजी!!! मला वाटत, माझ्या आयुष्याची जी काही पुंजी उरेल, त्यातल्या महत्वाच्या क्षणांमध्ये माझ्या आजोळच्या क्षणांचाही खूप मोठा वाटा असेल!

रश्मी मुंगळे-उन्हेकर

raurhekar@gmail.com

(पूर्वप्रसिध्दी : 'रंगदीप' २०२०)